

Vägledning demokrativillkoret i kulturnämndens stödgivning

Vägledningen beslutad av kulturnämnden i Region Stockholm 24 september 2025.

Innehåll

1	Det statliga demokrativillkoret	4
2	Kommunallagen och Region Stockholms policy och riktlinjer för stödgivning	4
3	Ett demokrativillkor för verksamheten	5
3.1	Utgångspunkt för demokrativillkoret	5
3.2	Demokrativillkoret	6
4	Demokrativillkoret i praktiken	6
4.1	Ansvar för företrädare	7
4.2	Ansvar för enskilda medlemmar, anställda och förtroendevalda	7
4.3	Ansvar för verksamhet inom ramen för organisationen	8
4.4	Ansvar för samarbetsorganisationer	8
4.5	Ageranden inom ramen för verksamheten	8
5	Agerande som strider mot samhällets grundläggande värderingar	9
5.1	Utövar våld, tvång eller hot eller på annat otillbörligt sätt kränker den enskildes grundläggande fri- och rättigheter	9
5.1.1	Kränkningar som inte innefattar våld, tvång eller hot	9
5.1.2	Kränkningar av barn	10
5.2	Diskriminerar eller på annat sätt bryter mot principen om alla människors lika värde	10
5.2.1	Särorganisering	11
	Undantag för trossamfund	11
	Berättigat syfte	11
5.3	Rättfärdigar, främjar eller uppmanar	12
5.4	Motarbetar det demokratiska styrelseskicket	13
	Begränsning av yttrandefriheten	13
5.5	Stöd får beviljas om det finns särskilda skäl	13
5.5.1	En organisation ska kunna bättra sig – särskilda skäl	14
5.5.2	Om agerandet upprepas	14
5.5.3	Andra omständigheter då det kan finnas särskilda skäl att bevilja stöd	14
5.5.4	Hur länge ska organisationen stå till svars	14
6	Granskning utifrån demokrativillkoret	15
6.1	Utökad granskning utifrån demokrativillkoret	16
6.2	Återkommande granskningar	16
6.2.1	Exempel på bedömningar av granskning	17

	Odemokratiskt uttalande.....	17
	Stöttat våldsam aktion.....	17
	Odemokratiska företrädare.....	18
	Antirasism utan våld.....	18
	Konstnärlig verksamhet.....	18
7	Avgöranden avseende demokrativillkor.....	19
7.1	Studiematerial som bryter mot svensk lag.....	19
7.2	Förening tog inte avstånd från rasism.....	19
7.3	Vägrade ta kvinna i hand.....	20
7.4	Generaliserande omdömen i ett idéprogram.....	20
7.5	Nedsättande uttalanden.....	20
7.6	Uteslutning efter spridning av propaganda.....	21
7.7	Föreningstidskrift använde rasistiska begrepp.....	21
7.8	Rättfärdigande av odemokratiska rörelser i andra länder.....	21

En organisation ska vara demokratiskt uppbyggd och agera demokratiskt för att kunna beviljas stöd. Regionala bidrag till civilsamhället i form av stöd till föreningsliv, folkbildning och kulturområdet är frivilliga för regionen att besluta om. Den konstnärliga friheten är en grundbult för Region Stockholms kulturpolitik och principen om armlängds avstånd för regionens stöd till kulturlivet ska vara styrande. Att en organisation inte beviljas stöd från det allmänna för sin verksamhet innebär inte en inskränkning i föreningsfriheten eller den konstnärliga friheten. Ett demokrativillkor behövs för att myndigheter, organisationer, kommuner och regioner ska kunna försäkra sig om att bidrag inte ges till verksamheter som står i strid med samhällets grundläggande värderingar och demokratiska principer. Om organisationer som bedriver sådan verksamhet får offentligt stöd kan det skada samhället och allmänhetens förtroende för bidragen. Det skulle i sin tur kunna drabba det civila samhällets utveckling i stort.

Demokrativillkoren omfattar stöd till folkbildning, föreningsliv och kulturlivet och skriften är därav formulerad för att omfatta och läsas av en mångfald av organisationer som erhåller stöd av kulturnämnden.

1 Det statliga demokrativillkoret

För att säkerställa att allmänna medel går till verksamheter som är förenliga med samhällets grundläggande värderingar tillsatte regeringen 2018 Demokrativillkorsutredningen. Utredningen lämnade i juni 2019 ett förslag till ett förtydligat demokrativillkor, SOU 2019:35, och tog som en del av uppdraget fram en vägledning. I mars 2024 lämnade regeringen prop. 2023/24:119 Statens stöd till trossamfund och civila samhället – enhetliga och rättssäkra villkor, vilken riksdagen beslutade 2024-06-18.

2 Kommunallagen och Region Stockholms policy och riktlinjer för stödgivning

I 2 kap 1 § kommunallagen (2017:725), KL, fastställs att kommuner och regioner själva får ha hand om angelägenheter av allmänt intresse som har anknytning till kommunens eller regionens område eller deras medlemmar. Utifrån detta har regionfullmäktige beslutat om att det ska finnas en kulturnämnd med en egen budget och att kulturnämnden samt dess förvaltning ska fördela ekonomiskt stöd till kultur- och föreningslivet i länet.

Som en bilaga till Region Stockholms budget för 2021 fastställde regionfullmäktige policy och riktlinjer för bidrag till organisationer i Stockholms län (RS 2020–0469). Policyn ligger till grund för kulturnämndens stödgivning till det fria kultur- och föreningslivet i länet. I policyn fastslås att organisation som erhåller stöd ska präglas av demokratiska och etiska värderingar samt vara uppbyggd och fungera enligt demokratiska principer. Organisationen ska arbeta utifrån alla människors lika värde och jämställdhet

samt har en inriktning som ligger i linje med Region Stockholms uppförandekod.

3 Ett demokrativillkor för verksamheten

Demokrativillkorets huvudsakliga syfte är att förhindra att offentliga medel går till verksamheter som står i strid med de grundläggande värderingar som ska skyddas och främjas av det allmänna. De demokrativillkor som regionen som bidragsgivare bör ställa gäller därför i första hand en organisations verksamhet.

Det svenska samhällets grundläggande värderingar framgår av regeringsformen. Där står det att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Dessutom ska det allmänna verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden.

Sverige har anslutit sig till flera internationella konventioner om mänskliga rättigheter. Enligt till exempel barnkonventionen har staten en särskild skyldighet att skydda och förverkliga barns rättigheter. FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor innebär att Sverige måste vidta åtgärder för att bland annat främja jämställdhet mellan könen.

Regeringsformen och internationella konventioner kräver att staten liksom en region skyddar och främjar enskildas grundläggande fri- och rättigheter. Staten och en region måste också se till att ingen individ eller grupp kränker eller inskränker någon annan individs fri- och rättigheter

3.1 Utgångspunkt för demokrativillkoret

Ett demokrativillkor måste vara tydligt. Både den som ansöker om ekonomiskt stöd och den som beslutar om det ska på förhand veta vilka krav som ställs. Demokrativillkoret anger därför vilka ageranden som innebär att stöd inte får beviljas.

Demokrativillkoret ska säkerställa att en organisation som har en verksamhet som strider mot samhällets grundläggande värderingar om respekt för alla människor lika värde och enskildas grundläggande fri- och rättigheter inte beviljas stöd.

Stöd ska därför inte beviljas till en organisation som kränker den enskildes grundläggande fri- och rättigheter, diskriminerar eller bryter mot principen om allas lika värde. Detsamma gäller om organisationen rättfärdigar, främjar eller uppmanar till kränkningar av individers grundläggande fri- och rättigheter eller alla människors lika värde.

Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Att hävda politiska åsikter genom våld eller andra utomparlamentariska metoder kan aldrig accepteras i ett demokratiskt samhälle. Bidrag ska därför inte heller beviljas en organisation som motarbetar det demokratiska styrelseskicket.

3.2 Demokrativillkoret

Stöd får inte beviljas till en organisation om den eller någon av dess företrädare, inom ramen för verksamheten,

1. utövar våld, tvång eller hot eller på annat otillbörligt sätt kränker den enskildes grundläggande fri- och rättigheter,
2. diskriminerar eller på annat sätt bryter mot principen om alla människors lika värde,
3. rättfärdigar, främjar eller uppmanar till sådana ageranden som anges i 1 eller 2, eller
4. motarbetar det demokratiska styrelseskicket.

4 Demokrativillkoret i praktiken

Hur tydligt ett demokrativillkor än utformas kan det vara svårt att tillämpa det i praktiken. Demokrativillkoret handlar om organisationens uppbyggnad, verksamhet samt dess företrädares ageranden och ska inte blandas ihop med den konstnärliga friheten som avser den konstnärliga verksamheten som en organisation eller dess företrädare bedriver.

I budget för 2022 formulerade regionfullmäktige ett uppdrag om att kulturens frihet ska värnas:

Den konstnärliga friheten är en grundbult för Region Stockholms kulturpolitik och principen om armlängds avstånd för regionens stöd till kulturlivet ska vara styrande.¹

Den konstnärliga friheten är en allmän frihet som är lika viktig för den som tar del av ett konstnärligt verk, det vill säga är publik eller som själv uttrycker sig konstnärligt genom eget kulturellt utövande. Den konstnärliga friheten är relaterad till rätten till åsiktsfrihet, yttrandefrihet och tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet, liksom rätten till fredliga sammankomster och föreningsfrihet. Att införa ett demokrativillkor i regionens stödgivning innebär inte en begränsning av den konstnärliga friheten.

Kulturnämndens stödgivning riktar sig till

- ideella föreningar, där verksamheten är till för och bedrivs av medlemmarna. Det kan vara enskilda föreningar eller distrikt med lokalföreningar,
- studieförbund som är förbundsorganisationer där verksamhet bedrivs både i förbundet och i dess medlems- och samarbetsföreningar samt med utomstående deltagare,
- folkhögskolor som är en utbildningsanordnare med styrelse, personal och deltagare,

¹ s. 37 Återstart för Stockholmsregionen - Budget 2022 för Region Stockholm, RS 2020–0775

- det professionella kulturlivet som skapar konstnärliga verk för eller med en publik eller deltagare samt det professionella kulturlivets stöd- och samverkansorganisationer.

Utifrån varje organisations förutsättningar och organisationsform krävs en avvägning hur demokrativillkoret ska tolkas.

Tolkningen av att en organisation ska vara demokratiskt uppbyggd och agera demokratiskt ska tolkas i förhållande till vilken juridisk form som organisationen valt. Demokratiskt ska här kopplas till den lagstiftning som finns för respektive form samt i viss mån praxis. Det vill säga om det är en ideell förening ska medlemmarna kunna välja styrelsen. Är det en stiftelse så väljer ju vanligtvis stiftelsen styrelse själv nya ledamöter. Ett aktiebolag ska följa lagstiftning som följer av formen.

När det framkommer uppgifter om att en organisation kan ha agerat på ett odemokratiskt sätt kvarstår många frågor, till exempel vem har agerat och om organisationen kan ställas till svars.

Det är därmed en organisations agerande som ska bedömas vid en prövning av demokrativillkoret. Om en organisation har agerat på ett sätt som inte är förenligt med demokrativillkoret, till exempel genom odemokratiska eller diskriminerande ageranden eller uttalanden, skrivningar i stadgar, verksamhetsberättelse, verksamhetsplan, på en webbplats eller i andra dokument från organisationen, får stöd inte beviljas.

4.1 Ansvar för företrädare

En organisation ansvarar även för sina företrädares agerande. Det är inte alltid självklart vem som kan anses vara företrädare för en organisation. Med begreppet "företrädare" avses en organisations legala företrädare, men även andra som på olika sätt företräder organisationen. Företrädare är alltså de personer som ingår i organisationens förvaltande organ, såsom styrelseledamöter, personer som har utsetts för att teckna organisationens firma samt personer med andra viktiga funktioner såsom kassör eller verksamhetsansvarig. Företrädare kan även vara anställda i organisationen eller personer som är utsedda att utföra ett visst uppdrag åt organisationen, till exempel som ledare vid en idrotts- eller bildningsverksamhet eller en lärare på en folkhögskola.

4.2 Ansvar för enskilda medlemmar, anställda och förtroendevalda

En organisation ska i normalfallet inte ställas till svars för en enskild medlems, anställds eller förtroendevalds agerande. Om agerandet har skett i ett sammanhang där personen har fått i uppdrag att representera organisationen, ett sammanhang i organisationens regi eller inom ramen för organisationens verksamhet får personen däremot anses företräda organisationen.

Om flera medlemmar, anställda eller förtroendevalda vid upprepade tillfällen agerar i strid med demokrativillkoret utan att organisationen vidtar åtgärder,

kan det ifrågasättas vilka värderingar organisationen i sig står för och om verksamheten strider mot demokrativillkoret.

4.3 Ansvar för verksamhet inom ramen för organisationen

En organisation har ansvar för de personer som den ger utrymme för inom ramen för sin verksamhet, det kan vara en inbjuden talare eller föreläsare vid till exempel ett kulturprogram i ett studieförbund eller en sammankomst som en organisation eller dess samverkanspartner anordnar. Om det är allmänt känt att en föreläsare agerat på ett sätt som är i strid med demokrativillkoret, till exempel genom att uttrycka hat mot vissa grupper, och organisationen ändå inbjuder föreläsaren, så måste organisationen anses agera på motsvarande sätt som föreläsaren och uppfyller därmed inte villkoret för stöd.

En organisation ansvarar för att organisationens anställda och uppdragstagare inte upplever interna hot från andra anställda, uppdragstagare eller företrädare från organisationen. Hot inom organisationen kan leda till bedömning att villkoren inte uppfylls.

Vilket ansvar som kan läggas på organisationen måste bedömas utifrån omständigheterna i varje enskilt fall. Hänsyn ska till exempel tas till om en föreläsare har bjudits in för att delta i en paneldebatt eller i ett sammanhang där enskilda åsikter inte fått stå oemotsagda. I fallet om hot ska vägas in om ledningen för organisationen vederbörligen hanterat hoten.

4.4 Ansvar för samarbetsorganisationer

Vissa organisationer utgörs av ett flertal medlems- lokal- eller samarbetsföreningar. Ibland handlar det om organisationer som har ett nära samarbete med varandra i en riks- eller distriktsorganisation. Det kan också vara fråga om ett lösare samarbete mellan enskilda organisationer under en så kallad paraplyorganisation. Det kan också gälla föreningar, stiftelser och företag inom samma koncern.

En organisation är alltid ansvarig för sina medlems- eller lokalföreningar och för de organisationer som den stödjer ekonomiskt, vidareförmedlar bidrag till eller på annat sätt samarbetar med. Ett agerande av en företrädare för en lokalorganisation ska alltså bedömas som om det vore ett agerande av den centrala organisationen.

4.5 Ageranden inom ramen för verksamheten

För att en organisation ska kunna hållas ansvarig för en företrädares agerande krävs det att agerandet kan kopplas till organisationen och dess verksamhet. Ett agerande som inte har något samband med företrädares roll eller funktion inom organisationen ska i regel inte utesluta en organisation från bidrag.

Det kan uppkomma gränsdragningsfrågor om ett agerande kan kopplas till organisationen eller inte, till exempel om en företrädare närvarar i ett extremistiskt sammanhang eller uttrycker sig olämpligt på sociala medier. En bedömning får göras i varje enskilt fall. Personer som har centrala roller i en

organisation, till exempel verksamhetsledare, ordförande, konstnärlig ledare eller vd, får ofta anses representera organisationen i vidare bemärkelse.

5 Agerande som strider mot samhällets grundläggande värderingar

I det här avsnittet ges konkreta exempel på olika typer av ageranden som omfattas av demokrativillkoret.

5.1 Utövar våld, tvång eller hot eller på annat otillbörligt sätt kränker den enskildes grundläggande fri- och rättigheter

Enskildas rätt till kroppslig integritet och personlig frihet, det vill säga skydd mot fysiska och psykiska angrepp, är grundläggande i ett demokratiskt samhälle. En organisation eller en företrädare som utövar våld, tvång eller hot ska inte beviljas bidrag. Våldshandlingar som inte medvetet syftar till att kränka, till exempel om någon använder våld för självförsvar, bör inte diskvalificera för stöd. Detsamma gäller våldsutövning inom idrott eller annan aktivitet där de inblandade gett samtycke, till exempel boxning.

Exempel på ageranden är när en organisation eller dess företrädare

- använder våld, tvång eller hot mot anställda eller för att påverka hur medlemmar röstar vid ett föreningsmöte,
- begränsar enskildas fri- och rättigheter genom hot eller ofredande,
- trakasserar medlemmar, deltagare eller anställda i en verksamhet genom att till exempel skicka hotfulla sms,
- använder våld, tvång eller hot för att tysta personer som har en annan åsikt, dvs. begränsar deras möjligheter att använda sin yttrandefrihet.

5.1.1 Kränkningar som inte innefattar våld, tvång eller hot

Kränkningar av enskildas integritet eller personliga frihet innefattar inte alltid våld, tvång eller hot. Om en organisation eller företrädare på något annat otillbörligt sätt kränker enskildas grundläggande fri- och rättigheter ska organisationen inte beviljas bidrag. Med otillbörligt sätt menas till exempel att vilseleda en person eller att utnyttja en persons utsatta ställning eller belägenhet till följd av ett anställnings- eller lydnadsförhållande, sjukdom eller funktionsnedsättning.

Exempel på ageranden är när en organisation eller dess företrädare

- utnyttjar att en person befinner sig i en utsatt situation, till exempel lever i flyktingskap eller under ekonomiskt svåra förhållanden,
- olovligt fotograferar personer i ett omklädningsrum och kanske även sprider bilderna,
- utsätter medlemmar, deltagare eller anställda för sexuella trakasserier,

- begränsar medlemmars, deltagares eller anställdas fri- och rättigheter genom att upprätthålla ett hedersrelaterat förtryck,
- uppmanar enskilda att inte anmäla misstanke om brott till polis.

5.1.2 *Kränkningar av barn*

Kränkningar mot barns fri- och rättigheter måste bedömas som särskilt allvarliga. Barn är ofta i en särskilt utsatt ställning, och deltar inte alltid i en förening eller organisation av egen fri vilja. Enligt barnkonventionen är regionen skyldig att vidta åtgärder för att skydda barn mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp.

Exempel på ageranden är när en organisation eller dess företrädare

- utövar våld, hot eller tvång eller på annat otillbörligt sätt kränker barn,
- hindrar barn från att få den lek, vila och fritid som varje barn har rätt till enligt barnkonventionen.

5.2 **Diskriminerar eller på annat sätt bryter mot principen om alla människors lika värde**

Principerna om icke-diskriminering och alla människors lika värde tillhör de grundläggande fri- och rättigheterna. Dessa uttrycks i regeringsformen, liksom i nationell diskriminerings- och strafflagstiftning. Om en organisation eller dess företrädare diskriminerar enskilda individer eller grupper ska bidrag inte beviljas.

Diskrimineringslagen förbjuder diskriminering på vissa grunder vilka är kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder och inom vissa angivna samhällsområden, till exempel inom arbetsliv, utbildning och allmänna sammankomster. Den definierar också olika former av diskriminering. Lagen kan ge vägledning i bedömningen om huruvida ett visst agerande kan anses vara i strid med demokrativillkoret. Demokrativillkoret omfattar emellertid även ageranden som faller utanför diskrimineringslagens tillämpningsområde, till exempel om en organisation inte tillåter medlemmar med viss sexuell läggning. Även ageranden som inte är diskriminerande, men som ändå strider mot principen om alla människors lika värde, utesluter att en organisation beviljas bidrag. Ett riktmärke i det avseendet är uttalanden som kan utgöra hets mot folkgrupp. En organisation som har uppfattningar och teorier eller gör uttalanden som skulle kunna bedömas som hets mot folkgrupp överträder uppenbart principen om alla människors lika värde och ska inte vara berättigad till bidrag.

Exempel på ageranden är när en organisation eller dess företrädare

- inte anställer eller utser vissa personer att företräda organisationen eller leda en verksamhet på grund av till exempel kön, etnisk tillhörighet, trosuppfattning eller sexuell läggning,

- organiserar ett offentligt arrangemang som en konsert, festival eller en utbildning, men exkluderar vissa grupper utifrån till exempel kön eller etnisk tillhörighet,
- gör uttalanden som utgör hets mot folkgrupp, till exempel vid ett möte, på sociala medier eller i en studiecirkel,
- anlitar en föreläsare som uttalar sig nedsättande om till exempel en viss folkgrupp, en viss trosuppfattning eller personer av ett visst kön eller ålder.

5.2.1 Särorganisering

Inom det civila samhället förekommer ofta organisering som riktar sig enbart till vissa grupper av individer så som kvinnor, ungdomar eller personer med en viss funktionsnedsättning. Sådan särorganisering är ibland nödvändig för att uppfylla syftet med organisationens verksamhet.

Diskrimineringslagen har undantagsregler som innebär att särbehandling kan vara tillåten om det finns ett berättigat syfte och om de medel som används är nödvändiga och lämpliga för att uppnå syftet. Verksamheter som bygger på ”religiösa, ideologiska eller värderingsmässiga grunder” är specialfall där särbehandling kan tillåtas. Lagen innehåller också regler om möjlighet till främjande, dvs. positiv särbehandling, baserad på till exempel trosuppfattning, kön eller etnicitet.

Detta innebär att det till exempel är möjligt att kräva att personer som är anställda av eller företräder en organisation delar dess grundläggande värderingar. Krav kan också ställas på att personer som arbetar med en viss grupp som omfattas av diskrimineringslagstiftningen, själva ska representera denna grupp, till exempel ha en funktionsnedsättning eller vara transperson.

Undantag för trossamfund

Trossamfund har ett visst utrymme att välja vilka som ska företräda samfundet i egenskap av religiösa ledare eller lärare, även om det inne bär särbehandling av till exempel kvinnor eller homosexuella. Undantaget rör endast samfundets religiösa företrädare och inte vid anställning av övrig personal, val av styrelse eller i sammanhang som inte har med det religiösa utövandet att göra.

Berättigat syfte

En organisation kan bedriva en verksamhet som enbart riktar sig till en viss grupp av individer om det är legitimt med hänsyn till dess syfte. Det gäller till exempel en organisation som arbetar för att stärka en viss utsatt grupps rättigheter. I samhället finns ett behov av att kunna skapa trygga rum för att arbeta med frågor som rör utsatta grupper i samhället, till exempel hbtq och närståendevåld. Att begränsa tillträdet till organisationen för personer som inte tillhör den grupp som organisationen syftar till att stödja kan inte anses vara diskriminerande.

Särorganisering är alltså endast tillåten om det är legitimt, till exempel med hänsyn till organisationens syfte. Det innebär att en kvinnojour kan välja att enbart anställa kvinnor för arbete med våldsutsatta kvinnor. Frågan om när särorganisering är legitimt måste också bedömas utifrån syftet med bidraget. Om bidraget syftar till att främja ungas delaktighet i samhället är det inte legitimt att sätta upp regler som utesluter en särskild grupp av unga att delta.

Exempel på berättigad särorganisering

- en kvinnojour som endast accepterar kvinnliga anställda,
- en ungdomsförening som sätter en åldersgräns för medlemskap,
- en organisation som vill bevara och utveckla kulturliv för en viss etnisk grupp och kräver att medlemmarna ska tillhöra denna etniska grupp.

5.3 Rättfärdigar, främjar eller uppmanar

Det kan förekomma att en organisation eller företrädare understödjer eller försvarar kränkningar av enskildas grundläggande fri- och rättigheter. Sådana ageranden måste uppfattas stå i strid med samhällets grundläggande värderingar. En organisation som rättfärdigar, främjar eller uppmanar till våld, hot eller tvång, eller andra otillbörliga kränkningar av enskildas grundläggande fri- och rättigheter ska därför inte beviljas stöd. Detsamma gäller en organisation som rättfärdigar, främjar eller uppmanar till diskriminering eller andra överträdelser av principen om alla människors lika värde.

Att rättfärdiga, främja eller uppmana handlar om att försvara, skapa möjligheter för eller underlätta kränkningar, eller om att förmå andra att begå kränkningar. En organisation som har samröre med en annan organisation kan anses rättfärdiga den andra organisationens agerande. Med samröre menas ett formaliserat samarbete, till exempel att ha gemensam verksamhet eller ett ekonomiskt eller ett idémässigt utbyte.

Exempel på ageranden är när en organisation eller dess företrädare

- försvarar våld eller hot mot personer på grund av till exempel etnisk eller religiös tillhörighet, försvarar eller uppmanar till hedersrelaterat våld,
- rättfärdigar, uppmanar eller främjar terrorhandlingar eller våldsbejakande extremism genom finansiering, rekrytering eller spridande av propaganda,
- rättfärdigar grova kränkningar av mänskliga rättigheter som sker i andra länder till exempel av en odemokratisk regim, en terrorgrupp eller en stridande part i en konflikt,
- har samröre med, finansierar eller på annat sätt stödjer grupper eller individer som inskränker enskildas grundläggande fri- och rättigheter.

5.4 Motarbetar det demokratiska styrelseskicket

Regionen måste försäkra sig om att dess medel inte används i en verksamhet som motarbetar det demokratiska styrelseskicket. Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. En organisation som begår lagbrott för att uppnå ett politiskt mål kan sägas motarbeta det demokratiska styrelseskicket och ska inte beviljas stöd.

Begränsning av yttrandefriheten

Ett villkor om att stöd inte beviljas till organisationer som motarbetar det demokratiska styrelseskicket ska inte ses som en begränsning av yttrandefriheten. En organisation kan fritt yttra sig i olika frågor, men det offentliga bör inte ge stöd till opinionsbildning som syftar till att underminera demokratins grundläggande principer.

Bedömningen av om en organisation kan anses motarbeta det demokratiska styrelseskicket är i första hand en fråga om vilka metoder en organisation använder för att driva opinion. Att främja våld eller begå lagbrott i syfte att uppnå ett politiskt mål är att motarbeta det demokratiska styrelseskicket. Motarbetar det demokratiska styrelseskicket gör också den organisation som uppmanar sina medlemmar eller allmänheten att inte följa svensk lag, svika medborgliga skyldigheter eller inte rätta sig efter myndigheters bestämmelser.

Exempel på ageranden är när en organisation eller dess företrädare

- utövar terrorism eller att ekonomiskt eller på annat sätt stödja terroristorganisationer,
- begår eller uppmanar till brott mot rikets säkerhet eller mot allmänordning, som våldsamma aktioner eller sabotage,
- uppmanar, främjar eller genomför aktioner som innebär skadegörelse, olaga intrång eller andra lagbrott,
- angriper myndigheter eller andra samhällsinstitutioner genom dataintrång eller dataattacker,
- medvetet vilseleder eller sprider felaktig information i syfte att underminera demokratin,
- uppmanar sina medlemmar eller allmänheten att inte följa svensk lag, till exempel genom att uppmana enskilda att fildela eller skattefuska.

5.5 Stöd får beviljas om det finns särskilda skäl

Det civila samhället bygger på ett omfattande frivilligt engagemang. Även en organisation som väljer sina företrädare och samarbetspartners med omsorg kan ha svårt att förutse och förhindra alla ageranden som är i strid med demokrativillkoret.

Om en organisation har brutit mot demokrativillkoret kan den ändå beviljas stöd om det finns särskilda skäl för det. Vad som utgör särskilda skäl får

bedömas av bidragsgivaren i det enskilda fallet. Det ska särskilt beaktas om organisationen tagit avstånd från agerandet. En organisation som inte tar avstånd från ett agerande som strider mot demokrativillkoret, kan i regel inte beviljas stöd. Det ska också särskilt beaktas om organisationen har vidtagit adekvata åtgärder för att säkerställa att agerandet inte upprepas. Det kan handla om att utesluta en företrädare från organisationen eller att inte fortsätta ge uppdrag till en person. För distriktsorganisationer kan det vara nödvändigt att utesluta en medlems- eller lokalförening för att säkerställa att ett agerande inte upprepas.

5.5.1 En organisation ska kunna bättra sig – särskilda skäl

Om en organisation eller en företrädare för organisationen har agerat på ett sätt som strider mot demokrativillkoret kan den ändå beviljas bidrag om det finns särskilda skäl.

Vid bedömningen ska särskilt beaktas om organisationen tagit avstånd från agerandet och vidtagit adekvata åtgärder för att säkerställa att det inte upprepas.

5.5.2 Om agerandet upprepas

Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl bör det beaktas vilka möjligheter organisationen haft att förebygga agerandet. En organisation som vid ett enstaka tillfälle inbjudit en föreläsare som uttalat sig på ett sätt som strider mot demokrativillkoret, bör ändå kunna få bidrag om den tydligt tar avstånd från den uppfattning som föreläsaren framfört. Om agerandet upprepas, till exempel om en föreläsare som uttalat sig i strid med demokrativillkoret bjuds in vid upprepade tillfällen, bör organisationen däremot inte kunna undgå ansvar genom att i efterhand ta avstånd från uttalandena. Den har i ett sådant fall haft möjlighet att förhindra agerandet.

5.5.3 Andra omständigheter då det kan finnas särskilda skäl att bevilja stöd

Vid bedömningen av om det kan anses föreligga särskilda skäl bör bidragsgivaren beakta hur allvarligt agerandet bedöms vara. Vid allvarliga ageranden, till exempel främjande av terrorism eller utövande av våld med hatmotiv, kan det normalt inte anses föreligga särskilda skäl.

Om ett flertal företrädare eller medlemsorganisationer agerat på ett otillåtet sätt eller om styrelsen eller en övervägande majoritet av medlemmarna har ställt sig bakom agerandet bör det inte heller finnas särskilda skäl att bevilja stöd.

Har organisationen visat tydligt att den tar avstånd från agerandet? Har den vidtagit åtgärder för att agerandet inte ska upprepas?

5.5.4 Hur länge ska organisationen stå till svars

En prövning av om en organisation uppfyller demokrativillkoret får göras vid varje beslutstillfälle utifrån vad som då kan anses ligga organisationen till last. Hur lång tid en överträdelse av demokrativillkoret bör ligga organisationen till

last är en bedömningsfråga. Det går inte att sätta några fasta tidsgränser eftersom det beror på vad överträdelsen består i. Organisationens ställningstaganden kring agerandet liksom vilka åtgärder som vidtagits för att säkerställa att det inte upprepas, måste också beaktas.

En enstaka överträdelse av demokrativillkoret bör inte självklart utesluta organisationen från stöd för all framtid. Allvarliga överträdelser måste dock få långsiktiga konsekvenser. Demokrativillkoret är till för att skydda enskilda individer mot kränkningar och upprätthålla bidragens legitimitet. Till exempel finansiering av terrorism eller utövande av våld med hatmotiv kan innebära att en organisation inte bedöms uppfylla demokrativillkoret trots att överträdelsen har skett lång tid tillbaka.

En organisation kan behöva granskas vid flera olika tillfällen, till exempel när

- en ansökan kommer in,
- uppföljning, utvärdering eller granskning görs,
- tips kommer från till exempel allmänheten eller föreningsmedlemmar,
- misstanke uppstår, till exempel på grund av nyhetsrapportering eller utspel i sociala medier,
- stickprov görs.

6 Granskning utifrån demokrativillkoret

Att granska om en organisation och dess verksamhet uppfyller villkoren för stöd är en viktig del av kulturnämndens stödgivning. Kulturförvaltningen har strukturer och rutiner för uppföljningar av beviljat stöd, om organisationen uppfyller villkoren för stöd, dess ekonomi, verksamhet och demokrativillkoret. Det sker löpande dialoger med stödmottagare och det görs även fördjupade uppföljningar utifrån urval och riskbedömningar.

När en ansökan inkommer görs en första granskning. Hur djupgående den bör vara beror på om förvaltningen känner till organisationen sedan tidigare. Först och främst granskas beslutade dokument i organisationen såsom stadgar, årsmötesprotokoll och programförklaringar.

Ambitionsnivån i granskningen måste alltid ställas mot bidragets storlek och tillgängliga resurser. En omfattande granskning av samtliga ansökande organisationer låter sig av resursskäl inte göras. En sådan granskning kan dessutom upplevas som en onödig inskränkning av organisationers oberoende och självständighet.

Genom dialog och samtal med organisationen kan eventuella frågeställningar kring uppställda villkor lösas. Med en sådan ordning kan bidragsgivare och organisationer bygga upp tillit och ett ömsesidigt förtroende.

6.1 Utökad granskning utifrån demokrativillkoret

Om det finns anledning att misstänka brister i demokratihänseende, kan det finnas skäl för en utökad granskning. Det kan till exempel röra sig om uppgifter som framkommit i nyhetsmedier eller sociala medier. Det kan även ha kommit tips från allmänheten eller organisationens medlemmar, anställda eller företrädare. En utökad granskning kan också föranledas av att det upptäcks att organisationen har lämnat oriktiga uppgifter. En stadgeändring eller annan betydande organisationsförändring kan också behöva granskas särskilt.

Vid en utökad granskning kan det vara meningsfullt att undersöka webbsidor och sociala medier som är kopplade till organisationen, samt om den eller dess företrädare förekommer i nyhetsrapportering. Handläggaren kan också be om referenser från myndigheter, kommuner, organisationer eller personer som kan ha kännedom om organisationen.

Dokument som kan ingå i en granskning

- stadgar,
- årsmötesprotokoll,
- verksamhetsberättelse,
- ekonomisk redovisning,
- övriga policydokument,
- föreningens webbsida,
- sociala medier,
- nyhetsrapportering.

För att få bättre kunskap om organisationen kan handläggaren kontakta dess företrädare direkt och även besöka organisationen eller någon av dess verksamheter.

Även i uppföljning av utbetalade stöd kan det vara rimligt att ta upp frågor som rör demokrativillkoret.

6.2 Återkommande granskningar

Utöver den granskning som sker vid ansökningstillfället genomför förvaltningen fördjupade granskningar av organisationer som erhåller kontinuerliga stöd över längre tidsperioder med olika intervaller beroende på stödform.

Ett annat sätt är att välja ut verksamheter som bedöms vara riskfyllda, till exempel mot bakgrund av att organisationen är ny eller bidraget avser stora belopp. Ytterligare ett alternativ är att välja vilka organisationer som ska granskas genom stickprov, vilket bland annat görs i större granskningar som

beslutas årligen av nämnden. Det är viktigt att valet av verksamheter eller organisationer som ska granskas djupare sker på relevanta och icke-diskriminerande grunder.

Rutiner kring fördjupad granskning under handläggning och uppföljning är ett viktigt verktyg i kvalitetsarbetet.

6.2.1 Exempel på bedömningar av granskning

Här följer några exempel på hur granskning kan gå till vid bedömning av om organisationer uppfyller demokrativillkoret eller inte. Fallen är fiktiva.

Odemokratiskt uttalande

En idéburen och demokratiskt uppbyggd distriktsorganisation med hundratals medlemmar och flera medlemsorganisationer ansöker om organisationsbidrag för att genomföra lägerverksamheter och överlevnadskurser.

En granskning av organisationens hemsida visar att ordföranden för en av dess medlemsorganisationer har uttalat att de strävar efter att skapa en "nationalsocialistisk ledarstat". Bidragsgivaren ställer frågor om detta och får till svar att varje medlemsorganisation måste stå för sin egen ideologi. Organisationen vidtar dock inga åtgärder för att till exempel utesluta medlemsorganisationen. Bidragsgivaren bedömer att medlemsorganisationen har åsikter som är diskriminerande och som strider mot principen om alla människors lika värde. Även om riksorganisationen inte står bakom medlemsorganisationens åsikter, kan den genom sitt samröre anses rättfärdiga åsikterna, särskilt då den varken tagit avstånd från eller uteslutit medlemsorganisationen.

Bidragsgivaren bedömer att agerandet omfattas av den tredje punkten i demokrativillkoret, och att det inte finns några särskilda skäl för att bevilja riksorganisationen bidrag.

Stöttat våldsam aktion

En djurrättsorganisation ansöker om projektbidrag för sin ungdomsverksamhet. Organisationen är enligt stadgarna demokratiskt uppbyggd och tar uttryckligen avstånd från våldsamma och olagliga manifestationer. Bidragsgivaren hittar information i medierna om att en medlem i organisationen deltagit vid en våldsam aktion mot en minkuppfödare. Byggnader utsattes för bland annat hotfullt klotter och flera minkar släpptes ut. När bidragsgivaren ställer frågor till organisationens företrädare tar dessa avstånd från aktionen, men säger också att det som medlemmar gör på sin fritid inte kan vara organisationens ansvar. Det framkommer dock vid fördjupad granskning att organisationen har betalat medlemmens resor till minkfarmen och att en styrelseledamot på sociala medier har uttryckt sitt stöd för aktionen.

Bidragsgivaren bedömer att organisationen främjat och rättfärdigat kränkningar av en enskild persons grundläggande fri- och rättigheter samt motarbetat det demokratiska styrelseskicket, vilket strider mot tredje och

fjärde punkten i demokrativillkoret. Det finns inga särskilda skäl för att bevilja bidrag.

Odemokratiska företrädare

En bidragsgivare får ett tips från allmänheten om att en organisation som har beviljats bidrag inte har genomfört ett årsmöte, trots att den uppgett detta.

Bidragsgivaren kontaktar några av organisationens företrädare för att få information. En styrelseledamot bekräftar att årsmötet inte har ägt rum. Dessutom berättar flera medlemmar att personer i styrelsen med hot om uteslutning vid tidigare möten tvingat medlemmar att rösta för vissa förslag.

Organisationen vill inte kännas vid uppgifterna, men bidragsgivaren bedömer att de uppgifter som framkommit visar att organisationen brister i demokratisk uppbyggnad eftersom den har fabricerat ett protokoll över ett årsmöte som inte har ägt rum. Organisationens företrädare har hotat medlemmar och alltså agerat i strid med första punkten i demokrativillkoret. Organisationen uppfyller därmed inte villkoren för bidrag och bedöms vara återbetalningsskyldig.

Antirasism utan våld

En antirasistisk organisation ansöker om projektbidrag för att genomföra en musikfestival. Organisationen har medlemmar över hela landet och genomför många olika aktiviteter, som seminarier, utbildningar och offentliga manifestationer mot rasism. Vid eftersökningar på internet uppmärksammar bidragsgivaren att det har förekommit våld vid en demonstration arrangerad av organisationen.

Bidragsgivaren ber organisationen att bemöta uppgifterna. Den bekräftar att många medlemmar var våldsamma vid demonstrationen, men att händelsen inträffade för flera år sedan. Sedan dess har styrelsen bytts ut och den nuvarande ordföranden har i medlemstidningen fördömt det som skedde och uttalat att våld aldrig får accepteras i arbetet mot rasism.

Bidragsgivaren bedömer att organisationen har agerat på ett sätt som strider mot demokrativillkoret, men att organisationen har tagit avstånd från agerandet och även har vidtagit åtgärder för att säkerställa att detta inte ska upprepas. Det finns därför särskilda skäl för att bevilja bidrag.

Konstnärlig verksamhet

En scenkonstorganisation uppför en produktion som utspelar sig i en fängelsemiljö där några av rollerna framför odemokratiska åsikter och hyllar en terroristorganisation. Bidragsgivaren bedömer att agerandet sker inom ramen för konstnärlig frihet och att demokrativillkoret inte kan användas.

En konstnärlig ledare som under flera år sexuellt trakasserar dansare till exempel genom kommentarer om utseende eller privatliv, önskad fysisk beröring och organisationens ledning inte agerar på beteendet trots kännedom. Bidragsgivaren bedömer att organisationens ledning inte tar ansvar för företrädarens beteende och handlingar.

7 Avgöranden avseende demokrativillkor

Det finns ett antal fall där tidigare gällande demokrativillkor har prövats inom ramen för offentlig bidragsgivning. Det har gällt villkor om att en organisation i sin verksamhet ska respektera demokratins idéer.

Här ges några exempel, varav ett är ett bidragsärende från en kommun, där ett påstått odemokratiskt agerande har hanterats och beslut som fattats av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF, vilken är den enda statliga myndighet som har fattat beslut om att avslå ansökningar med hänvisning till att den sökande organisationens verksamhet varit i strid med demokratins idéer. Kulturnämnden har avslagit och återkrävt bidragsmedel till ett studieförbund på grund av att organisationen brustit i förhållande till det av nämnden tidigare beslutade demokratimålet². Några av dessa beslut har överklagats och prövats i domstol.

7.1 Studiematerial som bryter mot svensk lag

Kultur- och kompetensnämnden i Region Gävleborg beslutade den 12 juni 2024 att ett studieförbund ska återbetala och inte beviljas utbetalning av verksamhetsbidrag med anledning av att de brustit mot demokrativillkoret³. De aktuella studiematerialen bedömdes vara oförenliga med både bidragsvillkoren och svensk lag samt att studieförbundet inte kunnat styrka att materialet använts med ett folkbildningsmässigt förhållningssätt.

Studieförbundet överklagade regionens beslut genom en laglighetsprövning. Studieförbundet är inte medlem i regionen men hävdar att, med stöd av Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (europakonventionen), rätt att överklaga beslutet. Detta bör i första hand ske genom förvaltningsbesvär, i andra hand genom laglighetsprövning enligt kommunallagen.

Förvaltningsrätten konstaterar att studieförbundet inte har visat att beslutet är olagligt på någon av de grunder som anges i 13 kap. 8 § kommunallagen. Överklagandet avslogs.⁴

7.2 Förening tog inte avstånd från rasism

Eskestuna kommun upptäckte att en förening som fått bidrag av kommunen uttryckte sig rasistiskt på sin hemsida. Föreningen hade bland annat skrivit ”så kallade medborgare”, ”löss” och ”efter sedvanligt tjafs med personer från den här kulturen”.

Kommunen beviljade inte föreningen bidrag, men gav föreningen möjlighet att återfå bidrag under förutsättning att den tog avstånd från uttalandena och försäkrade att den person som fällt dessa inte i fortsättningen skulle få

² Kulturnämndens beslut är överklagat till Förvaltningsrätten i Stockholm och ärendet inväntar dom.

³ Region Gävleborgs beslut 2024-06-12, § 68

⁴ Förvaltningsrätten i Faluns dom 2796-24 och 4451-24

företräda föreningen. Kommunen ställde också krav på att föreningen skulle arbeta med sin värdegrund och inkomma med en åtgärdsplan.

Föreningen ville dock inte ta avstånd från uttalandena och efter ett nämndbeslut stängdes därför föreningen av från bidrag.

7.3 Vägrade ta kvinna i hand

En företrädare för en organisation vägrade att hälsa på en kvinna genom att ta henne i hand. En fråga väcktes om huruvida detta innebar att organisationen inte uppfyllde villkoret om att den i sin verksamhet ska respektera demokratins idéer.

MUCF:s utredning visade att det inte förekom diskriminering av kvinnor i organisationens styrande dokument. Kvinnor innehade också styrelseposter och även i övrigt samma rättigheter som män inom organisationen.

I MUCF:s prövning av bidragsansökan ansågs det sätt som en av organisationens företrädare hälsade på inte innebära att organisationens verksamhet stred mot demokratins idéer⁵.

7.4 Generaliserande omdömen i ett idéprogram

MUCF avslog en organisations bidragsansökan på grund av att innehållet i dess idéprogram inte ansågs vara förenligt med respekten för alla människors lika värde och demokratins idéer.

Förvaltningsrätten uttalade senare att det inte strider mot demokratins idéer att förespråka en restriktiv invandring. Däremot ansågs organisationens verksamhet inte vara förenlig med demokratins idéer eftersom idéprogrammet innehöll generaliserande omdömen om invandrare och skrivningar om att invandring utgjorde ett hot mot den nationella gemenskapen. Kammarrätten gjorde senare samma bedömning som förvaltningsrätten och organisationen beviljades inte bidrag.⁶

7.5 Nedsättande uttalanden

En organisations styrelsemedlem gjorde offentligt nedsättande uttalanden om, och uppmanade till våld mot, en viss etnisk grupp. MUCF prövade om bidrag skulle återkallas då man ansåg att uttalandena kunde betraktas som oförenliga med villkoret om att organisations verksamhet inte får strida mot demokratins idéer.

Organisationen uteslöt styrelsemedlemmen och fördömde uttalandet offentligt. Den kontaktade och framförde också en ursäkt till företrädare för den etniska grupp som pekats ut i uttalandet. Dessa åtgärder ansåg MUCF vara tillräckliga för att inte återkräva bidraget. Det beviljade bidraget

⁵ MUCF 2016-10-20 dnr 0566/16.

⁶ MUCF 2016-12-16 dnr 1255/16, Förvaltningsrätten i Stockholms dom den 23 maj 2017 i mål nr 193-17 och Kammarrätten i Stockholms dom den 26 januari 2018 i mål nr 3762-18.

återkrävdes dock ändå eftersom organisationen ansågs ha lämnat oriktiga uppgifter gällande sitt medlemsantal.⁷

7.6 Uteslutning efter spridning av propaganda

MUCF genomförde en utökad granskning av en organisation som under flera år mottagit bidrag. Det framkom då bland annat att företrädare för organisationens medlemsföreningar hade delat våldsbejakande islamistisk propaganda i sociala medier och att en av organisationens företrädare stridit i Syrien för våldsbejakande extremister.

MUCF bedömde att agerandet inte var förenligt med demokrativillkoret och att organisationen inte i tillräckligt hög grad hade tagit avstånd från eller problematiserat agerandena. Bidragsansökan avslogs och beslut fattades om återkrav av utbetalda medel. Förvaltningsrätten upphävde dock MUCF:s beslut. Domstolen fann att merparten av medlemsföreningarnas och de förtroendevaldas åsikter och ageranden som påvisats i MUCF:s utredning stod i strid med demokratins idéer, men att organisationen genom att utesluta företrädarna hade agerat på ett sådant sätt att den inte kunde lastas för dessa.⁸

7.7 Föreningstidskrift använde rasistiska begrepp

En organisation finansierade och distribuerade en tidskrift som utmålade en religiös grupp som en samhällsfara och använde rasistiska begrepp om mörkhyade personer. Tidskriften distribuerades tillsammans med organisationens medlemstidning. En av organisationens styrelsemedlemmar var redaktör för tidskriften.

Organisationens koppling till tidskriften ansågs av MUCF vara sådan att det som publicerats var relevant för bedömningen av organisationens rätt till bidrag. Organisationen hade inte tagit avstånd från publiceringarna eller vidtagit några andra åtgärder vilket innebar att verksamheten ansågs strida mot demokratins idéer. Organisationens ansökan om bidrag avslogs.⁹

7.8 Rättfärdigande av odemokratiska rörelser i andra länder

En organisation ansökte om bidrag, men fick avslag av MUCF med anledning av att organisationens ordförande hade hållit tal vid 40-årsfirandet av rörelsen PKK:s grundande. Eftersom PKK av Sverige och EU betraktas som en terroristorganisation, ansåg MUCF att medverkandet vid firandet innebar att organisationens verksamhet var i strid med demokratins idéer.

Förvaltningsrätten avslog organisationens överklagande och uttalade bland annat att ordföranden, med hänsyn till sin ställning inom organisationen,

⁷ MUCF 2016-10-20 dnr 0755/16.

⁸ MUCF 2018-04-11 dnr 1439/16 och 0987/15, Förvaltningsrätten i Stockholms dom den 1 februari 2019 i mål nr 9821-18.

⁹ MUCF 2018-01-25 dnr 1525/17 och Förvaltningsrätten i Stockholms dom den 9 november 2018 i mål nr 3749-18.

ansågs ha närvarat inte endast i egenskap av privatperson utan även som representant för organisationen.

Mot bakgrund av evenemangets syfte bedömdes ordförandens närvaro och insats ge anledning att ifrågasätta organisationens inställning till demokratiska principer utifrån villkoren för att uppbära statsbidrag. Organisationen beviljades inte bidrag.¹⁰

¹⁰ MUCF 2018-01-25 dnr 1436/17 och Förvaltningsrätten i Stockholms dom den 9 november 2018 i mål nr 3503-18.